

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Wstęp	13
I. Metodologia opisu rozwoju znaczeniowego leksemów z gniazda CZŁOWIEK	15
1. Uwagi wstępne	15
2. O przyjętej koncepcji znaczenia	16
2.1. Narzędzia strukturalizmu klasycznego: analiza semowa	16
2.2. Narzędzia późnego strukturalizmu: elementy niedesygnacyjne definicji. Konotacja a opis znaczenia	18
2.3. Narzędzia pragmatyki lingwistycznej	21
2.4. Narzędzia lingwistyki kognitywnej i kulturowej	22
2.4.1. Prototypy	22
2.4.2. Definicja kognitywna. Definicja ustrukturyzowana (rozróżniająca cechy desygnacyjne i konotacyjne)	28
2.4.3. Językowy obraz świata (JOS)	32
2.4.4. Kategoria punktu widzenia	34
3. Semantyka historyczna	38
4. Praktyczne problemy opisu znaczenia	42
4.1. Słowniki, korpusy i źródła tekstowe	42
4.1.1. Słowniki dawne	42
4.1.2. Słowniki historyczne wraz z dostępnymi kartotekami	46
4.1.3. Słowniki współczesne	49
4.2. Znaczenie wiedzy językowej i pozajęzykowej przy odczytywaniu znaczeń w tekstach z minionych epok	52
4.3. Przyjęty podział na epoki	53
II. Stan badań	55
1. Analizy leksemu <i>człowiek</i> w języku ogólnym	56
2. Analizy leksemu <i>człowiek</i> w języku autorów	60

3. Eseistyczne rozważania o człowieku mające podstawy w analizach lingwistycznych	63
4. Prace z pogranicza języka, historii kultury, psychologii i antropologii	66
5. Prace porównawcze z innymi językami	69

III. Etymologia i semantyka leksemu *człowiek* (doba staropolska – druga połowa XX wieku) 74

1. Etymologia	74
1.1. Prasłowiańska etymologia leksemu <i>człowiek</i>	74
1.2. Korzenie chrześcijańskie	75
1.3. Źródła antyczne	77
2. Semantyka leksemu <i>człowiek</i>	81
2.1. Doba staropolska	81
2.1.1. Wprowadzenie	81
2.1.2. Analiza materiału	83
2.2. Doba średniopolska	89
2.2.1. Wprowadzenie	89
2.2.2. Dane leksykograficzne	90
a) XVI wiek	90
b) XVII wiek – pierwsza połowa XVIII wieku	92
2.2.3. Analiza materiału	94
2.3. Doba nowopolska	102
2.3.1. Wprowadzenie	102
2.3.2. Dane leksykograficzne	103
2.3.3. Analiza materiału	113

IV. Semantyka leksemów *człowieczeństwo, ludzki, ludzkość* (doba staropolska – druga połowa XX wieku) 119

1. Semantyka leksemu <i>człowieczeństwo / człowiectwo</i>	119
1.1. Doba staropolska. Analiza materiału	119
1.2. Doba średniopolska	123
1.2.1. Dane leksykograficzne	123
a) XVI wiek	123
b) XVII wiek – pierwsza połowa XVIII wieku	124
1.2.2. Analiza materiału	125

1.3. Doba nowopolska	126
1.3.1. Dane leksykograficzne	126
1.3.2. Analiza materiału	129
2. Semantyka leksemów <i>człowieczy, człowiecki, człowieczeński / ludzki / po ludzku</i>	131
2.1. Doba staropolska. Analiza materiału	131
a) <i>człowieczy, człowiecki, człowieczeński</i>	131
b) <i>ludzki / po ludzku</i>	133
2.2. Doba średniopolska	134
2.2.1. Dane leksykograficzne	135
a) XVI wiek	135
b) XVII wiek – pierwsza połowa XVIII wieku	136
2.2.2. Analiza materiału	138
a) <i>człowieczeński(e), człowieczy</i>	138
b) <i>ludzki</i>	140
2.3. Doba nowopolska	142
2.3.1. Dane leksykograficzne	142
2.3.2. Analiza materiału	147
3. Semantyka leksemu <i>ludzkość</i>	148
3.1. Doba staropolska. Analiza materiału	148
3.2. Doba średniopolska	149
3.2.1. Dane leksykograficzne	149
a) XVI wiek	149
b) XVII wiek – pierwsza połowa XVIII wieku	150
3.2.2. Analiza materiału	151
3.3. Doba nowopolska	153
3.3.1. Dane leksykograficzne	153
3.3.2. Analiza materiału	155
4. Podsumowanie zmian w poszczególnych dobach polszczyzny	158
V. Współczesna semantyka leksemów <i>człowiek, człowieczeństwo, ludzki, ludzkość</i>	161
1. Uwagi wstępne	161
2. Semantyka leksemu <i>człowiek</i>	163
2.1. Dane leksykograficzne	163

2.2. Analiza materiału	166
3. Semantyka leksemu <i>człowieczeństwo</i>	192
3.1. Dane leksykograficzne	192
3.2. Analiza materiału	193
4. Semantyka leksemów <i>ludzki / po ludzku</i>	196
4.1. Dane leksykograficzne	196
4.2. Analiza materiału	198
5. Semantyka leksemu <i>ludzkość</i>	210
5.1. Dane leksykograficzne	210
5.2. Analiza materiału	211
6. Podsumowanie	214
7. Na zakończenie. Spojrzenie „z lotu ptaka”	215
VI. O leksykalnych odpowiednikach wyrazów <i>człowiek, człowieczeństwo, ludzki, ludzkość</i> w innych językach	218
1. Języki słowiańskie	219
2. Języki germańskie	223
3. Języki romańskie	228
4. Podsumowanie	233
Posłowie. Refleksje o człowieku w publicystyce i kulturze popularnej	236
1. Co to znaczy <i>być człowiekiem</i> ?	236
2. Od jakiego momentu możemy mówić o człowieku?	237
3. Komu przysługują <i>prawa człowieka</i> ?	240
4. Kiedy człowiek przestaje być <i>człowiekiem</i> ?	243
5. Kiedy pojawił się człowiek?	244
6. Kto / co jest po drugiej stronie, czyli komu przeciwstawia się człowieka?	246
Literatura	249
Aneks	255